

Overzicht wijzigingen na zienswijzen

Omgevingsvisie Drimmelen

Naar aanleiding van de zienswijzenprocedure en voorgestelde ambtshalve wijzigingen zijn een aantal wijzigingen in de visie worden doorgevoerd. Deze wijzigingen staan hieronder in **groen** en **rood** opgenomen. De codering verwijst naar de codering zoals opgenomen in “reactierapport zienswijzen en ambtshalve wijzigingen”.

De plaats in de visie waar de wijziging is doorgevoerd is **vet en onderstreept** aangegeven. De wijzigingen zijn overgenomen op de website (<https://omgevingsvisie.drimmelen.nl>) en in de analoge (lees)versie.

Zienswijzen

A4/

A13. Vanwege de toenemende druk op ruimte in de ondergrond wordt gevraagd om te refereren aan het drinkwaterbelang, zodat de visie borgt dat ook drinkwater wordt meegenomen in ruimtelijke gebiedsopgaven en -keuzes.

Te verwerken:

- Het **Thema “Klimaat”** wordt “Klimaat en Water”
- Bij Klimaat en Water wordt de volgende paragraaf opgenomen:
De aanwezigheid van water in onze gemeente is een waarde waar wij nog meer op in willen zetten. Water raakt veel thema’s die in onder onze inwoners spelen, zoals recreatie en toerisme, wonen, natuur, ruimte voor klimaat(adaptatie) en een groen(blauwe) omgeving. De Zuiderwaterlinie en daarmee het verdedigen met behulp van water is nu nog steeds terug te zien in het landschap en maakt gemeente Drimmelen uniek.

We houden in onze gemeente droge voeten dankzij de primaire waterkeringen. Dit zijn de dijken die ons beschermen tegen overstromingen bij hoogwater, zowel op de rivieren als vanuit de zee. De instandhouding van de functie van de primaire waterkeringen is leidend bij alle ontwikkelingen. Dat betekent dat we alleen nieuwe ontwikkelingen toestaan als deze geen negatieve effecten hebben op onze primaire keringen. Het (regen)water speelt ook een belangrijke rol bij het opwarmen van onze zomers met het veranderende klimaat. Met meer groen in de dorpen, kunnen we water langer vasthouden en opwarming (hittestress) voorkomen.

De gemeente heeft een zorgplicht voor schoon drinkwater binnen de gemeente. In de komende jaren moet de gemeente hier ook rekening mee gaan houden bij vergunningen en calamiteiten. We dragen bij aan de gezondheid van onze inwoners door een duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening. We promoten (het zuinig omgaan met) ons drinkwater op scholen en leggen samen met Brabant Water drinkwatertappunten aan in de openbare ruimte.

Daarnaast zijn de gemeentelijke watertaken gericht op drie zorgplichten, namelijk voor afvalwater, hemelwater en grondwater. Dit is vastgelegd in het Water- en Rioleringsplan Drimmelen 2018-2022 (waarin opgenomen het verbreed Gemeentelijke Riolerings Plan). Daarin staat het beleid en de uitvoeringsagenda van deze zorgplichten. Dit voeren we uit om een integrale manier samen met ander onderhoud zoals aan wegen en groen. De gemeentelijke zorgplichten hangen samen met de regionale zorgplichten (van het waterschap) voor het zuiveren van afvalwater en die voor het regionaal watersysteem. Samen met Waterschap Brabantse Delta en Brabant Water streven we naar gezondheid, ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid van ons watersysteem. We scheiden vuilwater van schoonwater en streven ernaar dat er zo min mogelijk contact met afvalwater is. Daarnaast werken we aan een ecologisch gezond en natuurlijk (grond)watersysteem. Daarbij koppelen we de

waterkwaliteitsdoelen aan andere gebiedsfuncties, zoals landbouw, natuur en recreatie. We dragen bij aan leefbaarheid door de omgeving aan te passen aan het veranderend klimaat.

Het al dan niet ophogen of versterken van de waterkeringen (zoals dijken) is primair een verantwoordelijkheid van het Waterschap, Brabantse Delta. De uitdagingen van de klimaatverandering vragen wat van onze keringen nu en in de toekomst. De zeespiegel stijgt en we hebben steeds vaker te maken met extreem weer. Om onze voeten droog te houden werken we samen met het Waterschap .

De Zuiderwaterlinie loopt in Noord-Brabant van Bergen op Zoom tot Grave en verbindt elf historische Brabantse vestingsteden met elkaar. Vijftien gemeenten, waterschappen en provincie werken als sinds 2016 samen in de Zuiderwateralliantie over diverse richtinggevende thema's voor (vrijetijds-) economie, ruimtelijke opgaven en andere vormen van gebiedsontwikkeling.

A5. Geadviseerd wordt om de term cultuurhistorie uit te breiden naar erfgoed, waaronder ook archeologie en historische geografie wordt gevat. Verbinding met het gemeentelijk erfgoed zorgt voor het versterken van de eigen en gedeelde identiteit van de inwoners en geeft vorm en inhoud aan de identiteit en karakteristiek van een gebied. Biesbosch is niet alleen een natuurparel maar is een gebied met een rijke historie. Aanbevolen wordt om onderzoeksresultaten van cultuurhistorisch/archeologisch onderzoek te verankeren. Opnemen erfgoedkaart in leefomgevingsfoto.

Te verwerken:

- De **Waarde “Cultuurhistorie”** wordt “Cultureel erfgoed”
- Onder Cultureel erfgoed, inleiding: *Onze gemeente is rijk aan cultureel erfgoed en heeft een lange geschiedenis.* De ontstaansgeschiedenis van onze gemeente is ‘af te lezen’ van de bodemopbouw. De bodem vormt de basis voor het geheel aan activiteiten dat naar boven is gekomen. De bodemopbouw van de gemeente bestaat globaal uit zandgronden in het zuidoosten omringd door lage venige gronden en daarnaast ingepolderde kleigebieden in het noorden (Biesbosch) en het zuidwesten (rivierdal van de Mark). *De rijke cultuurhistorie zien we terug in de vele monumenten in de hele gemeente, maar ook in de archeologische waarden. Het erfgoed in onze gemeente biedt kansen voor het ontwikkelen van de gemeente en het versterken van de lokale identiteit. We geven richting aan hoe we omgaan met erfgoed, stellen prioriteiten en maken keuzes zodat we erfgoed kunnen beschermen en benutten. Cultureel erfgoed is voor gemeente Drimmelen de basis voor de ruimtelijke kwaliteit.*
- Onder Cultureel erfgoed, hoofdtekst extra paragrafen:
De Biesbosch
De Biesbosch is meer dan alleen een natuurparel. Het kent de Sint Elisabeths vloed, de verzwolgen dorpen en een griendcultuur.

Archeologie

In de gemeente Drimmelen is de aanwezigheid van archeologische resten in het verleden niet altijd even evident geweest. Toch hebben de kernen binnen de gemeentegrenzen meer dan voldoende van hun eigen historie te beleven en te koesteren. In Terheijden staat bijvoorbeeld nog een complete schans uit de tachtigjarige oorlog boven maaiveld en Made heeft bij archeologisch onderzoek in de afgelopen tien jaar meermalen laten zien dat het in het verleden en tegenwoordig goed toeven was in deze plaats. En zo zijn voor de andere kernen, soms met wat speurwerk, eveneens de archeologische restanten van het verleden minder ver weg dan dat je zou denken. In de Nota Archeologie staat hoe we omgaan met archeologische waarden. Afhankelijk van de archeologische verwachtingswaarde van een gebied stellen we andere eisen. In het beleid is een overzicht opgenomen van de normen die bepalen of archeologisch onderzoek nodig is. We verbeteren zo onze omgang met archeologische resten als bron van informatie over het lokale verleden en via het benutten ervan bij de verdere ontwikkeling van de gemeente (bijv. op het gebied van toerisme en recreatie).

De gemeente Drimmelen is momenteel bezig met een actualisatie van haar Erfgoedbeleid.

Naar verwachting zal eind 2021 het erfgoedbeleid en bijbehorende beleidskaart worden opgeleverd. Bij de actualisatie van de Omgevingsvisie zal te zijner tijd een verwijzing naar dit geactualiseerde beleid worden gemaakt.

A6/A17

/LZ2. Ontwikkeling van werklocaties in de omgeving van Drimmelen, waaronder het gebied rondom station Lage Zwaluwe, zullen regionale impact hebben. Voor toekomstperspectieven van bedrijven in de gemeente Drimmelen zal rekening moeten worden gehouden met de landschappelijke kwaliteiten. / De geplande windmolens bij de A16 hebben grote invloed op de leefomgeving van omwonenden en nabije dorpen en biodiversiteit in het gebied. Extra ruimtebeslag t.b.v. een bedrijventerrein is niet wenselijk.

Te verwerken:

- Onder **Ambitie Levendige dorpen, bruisende lokale economie**: In de dorpen en op de goed bereikbare bedrijventerreinen) krijgen jonge ondernemers de ruimte om hun eigen bedrijf op te zetten. Een mooie combinatie van leren, werken en ontwikkelen zorgen voor een levendige machine, die jong en oud bindt en boeit. Hiervoor zullen bestaande bedrijventerreinen aangepakt worden om te kunnen voldoen aan de huidige wensen van de ondernemers. We willen de bestaande bedrijventerreinen optimaal benutten, voordat we gaan uitbreiden. Bij de bedrijventerreinen Brieltjenspolder en Thijssenweg zien wij mogelijkheden voor uitbreiding. We passen maatwerk toe bij initiatieven voor een nieuwe bedrijvigheid op voormalige agrarische percelen. ~~Als er (regionaal) voldoende behoefte aan extra bedrijventerrein is, kunnen wij onderzoek doen naar de mogelijkheden voor een nieuw bedrijventerrein in de omgeving van station Lage Zwaluwe vanwege de goede bereikbaarheid met diverse (duurzame) vervoersmiddelen.~~
- Onder **Thema Werk en Ondernemen**, toekomst: Ondernemerschap en bedrijvigheid in onze gemeente willen we behouden en versterken. Hiermee draagt onze lokale economie bij aan een fijn woon- en werkklimaat. Samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties zetten we ons allereerst in voor een het behouden en versterken van het vestigingsklimaat, duurzaam ondernemerschap en het benutten van kansen. Daarbij krijgen jonge ondernemers de ruimte om een eigen bedrijf op te starten. We benutten onze bestaande bedrijventerreinen hierbij optimaal en passen maatwerk toe voor het gebruik van voormalig agrarische percelen. Voor de Brieltjenspolder en de Thijssenweg zien we uitbreidingsmogelijkheden. ~~Als de behoefte groot genoeg is, zien we mogelijkheden voor een nieuw (regionaal) bedrijventerrein in de omgeving van station Lage Zwaluwe. Een combinatie van leren, werken en ontwikkelen zorgt voor levendigheid en verbinding.~~

A6. In het verlengde van de woningbouwambities in noordwestelijk deel van de Baronie zullen mogelijkheden tot uitbouw van knooppunt Zonzeel met oog op bereikbaarheid en ontsluiting moeten worden verkend. Suggestie wordt gedaan om dit mee te nemen in de visie.

Te verwerken:

- Onder **Thema Bereikbaarheid, toekomst**: Nu en in de toekomst zetten we ons in voor een goede bereikbaarheid. Voor de inrichting van de openbare ruimte vinden we dat de gemeente, voorzieningen, woningen, recreatiemogelijkheden en bedrijven goed bereikbaar moeten zijn voor alle doelgroepen. De verbetering van de bereikbaarheid zorgt voor een verbetering van de leefbaarheid. De dorpen moeten dan goed met elkaar en met de regio verbonden zijn en moeten toegankelijk zijn voor iedereen. *Ook de ontsluiting van de dorpen door een goede verbinding met de snelweg en de verbetering van knooppunt Zonzeel zijn daarbij voor belang.* Daarom We zetten we in op de ontwikkeling van goed en betaalbaar vervoer tussen de dorpen. Hierbij hebben we aandacht voor senioren en mensen met een beperking. Het basisnet voor het openbaar vervoer (OV) en hoe vaak bussen/treinen rijden moet behouden blijven. Daarnaast zoeken we maatwerkoplossingen om toegankelijkheid van OV te borgen. Bij de herinrichting van wegen houden we rekening met doorstroming bus.

A7. Een overkoepelende samenvatting, ondersteund door een kaart kan ondersteunen om aan te geven hoe de gemeente Drimmelen zich op hoofdlijnen wil ontwikkelen. Het toevoegen van meer

kaartbeelden, referentiebeelden zou het document levendiger en makkelijker leesbaar maken.

Te verwerken:

- Er wordt als bijlage aan de visie een overzichtskaart toegevoegd.
- Kaarten uit de leefomgevingsfoto worden indien relevant bij thema's en waarden toegevoegd.

A7. Gevraagd wordt naar verduidelijking van kleinschalig en grootschalig wonen. Ook wordt om verduidelijking van woningbehoefte versus woningbouwambities gevraagd. Gevraagd wordt of gemeente kan aangeven in welk deel van het buitengebied wel (en niet) arbeidsmigranten kunnen worden gehuisvest en onder welke voorwaarden.

Te verwerken:

- Onder **Thema Wonen**, Wat is wonen: Wonen is één van de eerste levensbehoeften van de mens. De dorpen en het buitengebied in onze gemeente bieden allemaal een verschillende omgeving om in te wonen. De gebieden hebben een eigen identiteit. Zo wordt Drimmelen bijvoorbeeld gekenmerkt door de ligging aan het water, de jachthaven maar ook het **kleinschalig landelijk** wonen. Made is daarentegen het grootste dorp in de gemeente, met daarmee **dorps grootschalig** wonen en meer voorzieningen in de omgeving, maar ook met een iets minder groene omgeving. *Met landelijk en dorps wonen duiden we aan dat we verschillende soorten woonomgevingen hebben, van rustig landelijk wonen in het buitengebied en de gehuchten of kleine kernen, tot het meer levendigheid en dorps wonen in bijvoorbeeld Made.*
- Onder **Thema Wonen**, Wat komt er op ons af: De prognose is dat er tot 2035 nog zeker ~~1110~~ **1.020** woningen nodig zijn.
- Onder **Thema Wonen**, Wonen en bouwen: In het algemeen wil gemeente Drimmelen een gevarieerd woningaanbod bieden met woonruimte voor iedereen. Voor de doelgroep arbeidsmigranten volgen we ons bestaande *beleid logies / huisvesting arbeidsmigranten*.

A7. Gevraagd wordt naar de invulling van (lokale) opgaven energietransitie en hoe de leidende basisprincipes hierin een rol spelen (diep, rond, breed, omgevingskwaliteit).

Te verwerken:

- Onder **Wat is de Omgevingsvisie**, Initiatief nemen: *Met de Omgevingsvisie formuleren we onze ambitie: hoe moet Drimmelen er in 2040 uitzien? In de visie leggen we nu nog niet vast hoe we de doelen precies gaan bereiken (opgaven). Een integrale aanpak, het betrekken en verbinden van belangen en brede betrokkenheid en participatie staat hierbij voorop.* Een nieuw initiatief (plan of idee), dat niet past binnen de regels van de gemeente (bestemmings-/omgevingsplan), wordt getoetst aan de Omgevingsvisie. Wanneer het initiatief aansluit bij de keuzes die wij maken in de Omgevingsvisie, gaan we ermee aan de slag. Aan de slag betekent niet dat wij als gemeente het plan gaan uitvoeren. Samen met de initiatiefnemer bespreken we wie welke rol hierin pakt. De visie zelf maakt nog geen nieuwe ontwikkelingen mogelijk. Vaak heeft u hiervoor nog wel een (nieuwe) vergunning nodig.

A7. Verwijzingen naar NNB opnemen in de visie.

Te verwerken:

- Onder **Thema Groene Omgeving**: De gemeente staat samen met het Waterschap Brabantse Delta voor de opgave om een aantal natte Ecologische Verbindingszones (hierna: EVZ's) in de gemeente te realiseren. Uitgangspunt is dat gestreefd wordt naar een duurzame realisatie van de EVZ's. Bij de EVZ Gat van den Ham is er vanwege het onvoldoende beschikbaar krijgen van de benodigde gronden ervoor gekozen om in plaats van doorlopende structuren meer stepping stones aan te leggen. Staatsbosbeheer zet zich op regionaal niveau in voor de ontwikkeling van de Groene Metropool, een groen (natuur) en blauw (water) netwerk dat vanuit de binnensteden van Breda en Oosterhout het land dooradert tot in de natuurgebieden. Op *provinciaal niveau speelt de ontwikkeling van het natuurnetwerk Brabant en op landelijk niveau het natuurnetwerk NLDelta in de Haringvliet en Biesbosch*. Hier liggen kansen voor ons om de natuur in Drimmelen verder te ontwikkelen.

A7. Verzocht wordt om Zuiderwaterlinie nadrukkelijker te verweven in de deelgebieden/in de visie.

Te verwerken:

- Onder **Gebied Buitengebied**, toekomst: Een recreatief toegankelijk buitengebied met toegankelijke natuurgebieden is van groot belang om ons gebied te kunnen beleven. De kwaliteit van het buitengebied kunnen we versterken door ruimte te bieden aan (het behoud van) een uniek en divers aanbod van natuur, recreatie en (daarop gerichte) bedrijvigheid. Zo blijft het buitengebied van de gemeente Drimmelen een ideale plek om in te verblijven. *Ook de Zuiderwaterlinie is een belangrijk element wat we ook in de toekomst in het buitengebied willen beschermen en benutten. Deze linie loopt in Noord-Brabant van Bergen op Zoom tot Grave en verbindt elf historische Brabantse vestingsteden met elkaar. Vijftien gemeenten, waterschappen en provincie werken als sinds 2016 samen in de Zuiderwateralliantie over diverse richtinggevendende thema's voor (vrijtijds-) economie, ruimtelijke opgaven en andere vormen van gebiedsontwikkeling.*

A7. Recreatiezonering komt voort uit visie Staatsbosbeheer in afstemming met stakeholders, waaronder de Provincie. Overigens klopt de passage over oevers van Amer en EVZ niet.

Te verwerken:

- Onder **Gebied Biesbosch**, Toekomstperspectief: Wij koesteren de Biesbosch en geven de recreanten de mogelijkheden en ruimte om van dit prachtige gebied te genieten met behoud van bescherming van natuurwaarden. De druk op de Biesbosch mag niet te groot worden. Om die reden is het denkbaar dat de Biesbosch verder wordt ontwikkeld aan de zuidelijke randen van de Biesbosch. Zie ook de ambitie Onze blauw-groene motor. We zoeken aansluiting bij de gebiedsvisie Biesbosch en de recreatiezonering van *uit de visie van Staatsbosbeheer (in afstemming met stakeholders, waaronder de Provincie)*. Als natuurgebied behoudt de Biesbosch een speciale bescherming.
- Onder **Thema Groene Omgeving**: We zijn ook een gemeente langs de belangrijke rivier de Amer. De oevers van deze rivier zijn door de provincie Noord-Brabant aangewezen als onderdeel van *ecologische verbindingzones-Natuurnetwerk Brabant. Het Natuurnetwerk Brabant is onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland. Het is een netwerk van deels bestaande en deels nieuwe natuurgebieden die door ecologische verbindingzones met elkaar verbonden zijn. Dit geldt ook voor de* De oevers van de Amertak, het Gat van den Ham, wat gronden ten westen van Drimmelen, gronden bij Lage Zwaluwe en gronden rondom Terheijden *maken onderdeel uit van deze ecologische verbindingzones.*

A8. In de leefomgevingsfoto wordt verwezen naar rijksmonumenten in plaats van gemeentelijke monumenten.

Te verwerken:

- de verwijzing zal in de leefomgevingsfoto worden gewijzigd naar de gemeentelijke monumenten (<https://drimmelen.nl/monumenten>).

A11. In de Omgevingsvisie ontbreekt wat de gemeente wil bereiken om de natuur en diversiteit in balans te brengen en hoe dit wordt opgepakt (een visie en eindbeeld). De Omgevingsvisie beschrijft een en ander maar geeft niet weer wat bereikt moet worden.

In het omgevingseffectrapport wordt de keuze over landbouwtransitie niet verder onderbouwd, er wordt bij de conclusie niets betrokken over kringlooplandbouw, een keuze die in het kader van de botsproeven positief naar voren kwam.

Te verwerken:

- ⊖ Onder **Thema Groene omgeving**, toekomst: *We geven uitvoering aan het Programma Duurzaamheid. Hierin staan diverse de ambities, doelstellingen en maatregelen. De uitwerking staat in de beleidsplannen en actieplannen en -programma's, waaronder Actieprogramma Biodiversiteit. Deze documenten nemen we mee in de verdere uitwerking van de visie, zoals in een programma Groen. Het integraal groenbeleidsplan dat op dit moment nog vigerend is, zal plaats krijgen in dit programma. Uitvoering en monitoring worden in dit programma ook betrokken.*
- Onder **Thema Agrarische sector**, toekomst: Voor de agrarische sector hebben we als doel richting 2040 dat duurzaamheid steeds meer centraal komt te staan (bijvoorbeeld door gebruik te maken van duurzame energie). Agrarische bedrijven moeten ook kunnen groeien, zowel in oppervlak als in de ruimte om verschillende activiteiten te ondernemen. Ontwikkeling of vestiging van nieuwe agrarische

bedrijven is mogelijk indien er geen extra uitstoot van wordt veroorzaakt (milieu). ~~De eigen lokale s(t)alderingsregeling blijft hierbij van kracht en biedt mogelijkheden.~~ Een bedrijf kan bijvoorbeeld groeien als er tegelijkertijd voor minder uitstoot van geur en stikstof gezorgd wordt. We *zien dat de agrarische sector bij veranderingen ook een positieve bijdrage kan leveren aan de omgevingskwaliteit en duurzaamheid.* Gemeente Drimmelen gaat bij wens tot uitbreiding graag met ondernemers in gesprek. Hierbij vinden we maatwerk belangrijk.

A14/D4
/HZ18/

M3/TH3 **Gevraagd wordt naar de uitbreiding en aanduiding van de waarde natuur, bij Gat van ham, oevers van de Mark en de noord-zuidzone door de gemeente. Dit is een bedreiging voor de landbouwstructuur in de gemeente en geeft belemmering voor de bedrijven. Grote druk op de gronden buiten het gebied met aanduiding natuur, dit leidt tot prijsstijgingen. Dit maakt een transitie naar extensievere landbouw vrijwel onmogelijk en heeft gevolgen voor financiering van nieuwe ontwikkelingen. Ook wordt gevraagd naar verschil in kaarten bij thema natuur en welke bepalend is. Waar komt de begrenzing uit voort bij aanduiding natuur en is omvang en soort natuur aan te geven? Wat zijn de consequenties/belemmeringen van de begrenzing aanduiding natuur voor de agrarische sector? Zijn grondeigenaren in het gebied met waarde natuur actief benaderd in verband met ontwerp-Omgevingsvisie?**

Te verwerken:

- Gebiedsmarkeringen worden aangepast zodat bovengenoemd gebied onder het Thema Groene Omgeving valt (in plaats van Waarde Natuur)
- Onder **Thema Groene omgeving** worden de volgende waarden opgenomen:
Door veranderingen in het gebruik van het land, zoals meer landbouw en verstedelijking, is er minder ruimte voor natuur dan eeuwen geleden.

De natuurgebieden vormen een belangrijk onderdeel van de ruimtelijke hoofdstructuur van het buitengebied. De situatie van de waterhuishouding bepaald voor een groot deel welke natuurwaarden er per gebied zijn. Hieronder worden de natuurgebieden kort beschreven en op kaart weergegeven. We gaan in dit thema niet specifiek in op de Biesbosch, daarover lees je [hier](#) meer.

(kaartje uit de tekst van waarde natuur)

- *De Worp: Westelijk van dorp Drimmelen ligt het binnendijkse moerasgebied De Worp. Het gebied maakte vroeger onderdeel uit van de Biesbosch. Het bestaat uit voormalige grienden, populierenbossen, elzenbroekbos en enkele natte graslandjes met bijzondere vegetaties. Ook de waterspitsmuis is in het gebied aangetroffen, een indicatorsoort voor soortenrijk en zuiver water.*
- *Gat van den Ham: Dit gebied is een restant van de binnensee die ontstond als gevolg van de St. Elizabethsvloed. Via de talloze getijdengeulen kon de zee hier binnendringen, werd het veen opgeruimd en klei afgezet. Vanuit het gebied stromen een drietal krekken (onder andere Gat van den Ham en het Vloedspui) het binnenland in. Het gebied zelf bestaat uit wilgenstruweel en rietlanden. In het water komen diverse bijzondere vissoorten voor zoals de Bittervoorn en de Kleine en de Grote Modderkruiper. Het gebied heeft daarnaast waarde voor doortrekkende en overwinterende vogelsoorten. Vanuit het natuurbeleid wordt gewerkt aan het terugbrengen van de getijdenwerking in dit gebied.*
- *Zonzeelse polder: Het veenweidegebied Zonzeel bestond oorspronkelijk uit veenmoerassen die vanaf de 14e eeuw ontgonnen werden. Nadien is het gebied in gebruik genomen als hooiland. In de huidige situatie bestaat het gebied uit extensief beheerde graslandpercelen, loofbosjes, moerasjes en waterplassen.*
- *Binnenpolder van Terheijden: Dit gebied was ooit van grote botanische (plantkundige) waarde. In de blauwgraslanden en veen- en zeggenmoerassen groeiden vroeger talloze zeldzame plantensoorten waaronder orchideeën. Door ontwatering en ontginning zijn deze unieke moerassen en graslanden verloren gegaan maar inmiddels is de polder gedeeltelijk hersteld. Tegenwoordig treft men in de sloten nog wel allerlei kenmerkende soorten van het veenpolderlandschap aan. De graslanden zijn soortenarm. De kern van het gebied wordt gevormd door een broekbosje met een eendenkooi. Het is een belangrijk*

broedgebied voor met name zangvogels en een belangrijke rust- en foerageerplaats voor trekkende vogels. Het vormt een opvallend element in het omringende open landschap. Aan de oostzijde van de Binnepolder van Terheijden ligt de voormalige Linie van Den Hout. Deze is grotendeels begroeid met loofbos.

- *Oevers Mark: De oevers en taluds van het Mark vormen een leefgebied voor diverse vogel- en vlindersoorten. De dijktaluds, oevers en bosjes langs het kanaal zijn ook van belang als ecologische verbindingzone voor soorten als libellen, vlinders, moeras- en struweelvogels en kleine zoogdieren.*

Het thema natuur en groene omgeving gaat niet alleen over afgebakende natuurgebieden. Natuur omvat ook onze directe omgeving en gaat dan over water, groen en beplanting en biodiversiteit. Natuur en een groene omgeving zijn belangrijke factoren in onze waardering van onze leefomgeving. Ze kunnen daarnaast een bijdragen aan het behalen van doelen op het gebied van klimaatadaptatie. Een brede straat met veel bomen is in de zomer bijvoorbeeld koeler dan een (smalle) straat zonder bomen en alleen maar verharding. *Ook het agrarisch gebied draagt bij aan de groene omgeving.*

Natuurwaarden in het agrarisch gebied

In het buitengebied onderscheiden we drie soorten groene agrarische gebieden: Agrarisch gebied met gemengde functies, agrarisch gebied met landschapswaarden en agrarisch gebied met natuur- en landschapswaarden. In het agrarisch gebied met gemengde functies staat de ruimte voor agrarische bedrijven voorop, maar er komt ook steeds meer ruimte voor recreatiemogelijkheden. Daarnaast willen we hier de groene omgeving behouden en versterken. In het agrarisch gebied met landschapswaarden zien we diverse landschapselementen zoals houtsingels, oude bomen, hakhout en poelen voor waarin zich bijzonder planten- en diersoorten (kunnen) voordoen. Naast ecologische betekenis hebben deze elementen ook landschappelijke waarde. Ook de Linies in het buitengebied vormen bijzondere elementen met ecologische waarde. In het agrarisch gebied met natuur- en landschapswaarden zien we ook deze eerder genoemde landschapselementen terugkomen. Daarnaast zijn hier zowel algemene als specifieke natuurwaarden aanwezig. Zo is in het veenontginningsgebied sprake van (potentiële) natuurwaarden in de aanwezige weilanden, slootkanten, poelen en bosjes.

A14. De gemeente Drimmelen heeft geen s(t)alderingsregeling. Dit is wel opgenomen in OER.

Te verwerken:

- Onder **Thema Agrarische sector**, Hoe zien we de toekomst van de agrarische sector? wordt gewijzigd: Voor de agrarische sector hebben we als doel richting 2040 dat duurzaamheid steeds meer centraal komt te staan (bijvoorbeeld door gebruik te maken van duurzame energie). Agrarische bedrijven moeten ook kunnen groeien, zowel in oppervlak als in de ruimte om verschillende activiteiten te ondernemen. Ontwikkeling of vestiging van nieuwe agrarische bedrijven is mogelijk indien er geen extra uitstoot van wordt veroorzaakt (milieu). ~~De eigen lokale s(t)alderingsregeling blijft hierbij van kracht en biedt mogelijkheden.~~ Een bedrijf kan bijvoorbeeld groeien als er tegelijkertijd voor minder uitstoot van geur en stikstof gezorgd wordt. Gemeente Drimmelen gaat bij wens tot uitbreiding graag met ondernemers in gesprek. Hierbij vinden we maatwerk belangrijk.

HZ6/

HZ14/

HZ17/LZ5 Bij het markeren van kansrijke locaties voor woningbouw wordt gebruik gemaakt van markers en aanvullende kaarten met sterren. Een toelichting hierop ontbreekt.

Te verwerken:

- Onder de **gebiedspagina's** van Hooge Zwaluwe, Terheijden, Drimmelen, Wagenberg en Made bij Toekomstperspectief wordt de volgende tekst toegevoegd:
Op de kaart staan verschillende markers aangegeven. Deze markers geven aan waar we kansrijke locaties voor woningbouw zien. Deze locaties worden in de toekomst nader onderzocht en/of uitgewerkt. Dit zijn potentieel geschikte locaties om woningbouw te realiseren. Het is afhankelijk van de invulling of een plan daadwerkelijk toegevoegde waarde heeft.

- Onder de **gebiedspagina's** van Hooge Zwaluwe, Terheijden, Drimmelen, Wagenberg en Made bij Toekomstperspectief worden de toelichtende kaartjes uit de ontwerp-Omgevingsvisie met sterren en/of huisjes verwijderd. Op de website zullen de markeringen kansrijk voor woningbouw eenduidig worden aangebracht in verlengde van de opzet die de opinieronde van 16 september is aangeboden. Dit binnen de mogelijkheden van de website.

HZ6/
HZ10/W1
/W2/W3

Er zijn meerdere locaties in het dorp aangedragen als extra onderzoekslocatie (naast de markeringen in de ontwerp-visie) voor woningbouw.

Te verwerken:

- Kaartjes en gebiedsmarkeringen van Hooge Zwaluwe en Wagenberg worden aangepast (zie ook ambtshalve wijzigingen voor Terheijden en Plukmade)
- Hooge Zwaluwe: Gelet op woningbehoefte en de wens om ook in Hooge Zwaluwe woningen toe te voegen zal bij de uitwerking de mogelijkheden in het dorp worden meegenomen. Om deze reden wordt in dit gebied in de visie een markering centraal in het dorp toegevoegd.
- ⊖ Onder **gebied Hooge Zwaluwe, Toekomstperspectief**: Bij de vaststelling van de aanvulling Structuurvisie medio 2020 is aangegeven dat een integrale afweging over nieuwe woningbouwlocaties wordt opgepakt in het kader van de Omgevingsvisie of het programma Wonen. ~~In Hooge Zwaluwe markeren we kansrijke mogelijkheden aan de randen van het dorp. Eén van de gemarkeerde locaties zal ontwikkeld worden om in de woningbehoefte te voorzien.~~ *In Hooge Zwaluwe markeren we verschillende kansrijke locaties om in de woningbehoefte te voorzien. Deze zullen nog verder worden onderzocht.* De uitwerking wordt uiterlijk in 2021 opgepakt met vertegenwoordigers en inwoners van het dorp. ~~De andere locaties worden in de toekomst nader onderzocht.~~
- Wagenberg: Gelet op woningbehoefte en de wens om ook in Wagenberg woningen toe te voegen zal bij de uitwerking de mogelijkheden aan de rand van het dorp worden meegenomen. Om deze reden wordt aan de westrand van dit gebied, onder meer langs de Zuidveren en Hofstad, in de visie een lijnmarkering toegevoegd.
 - Onder **Gebied Wagenberg, Toekomstperspectief**: In Wagenberg is *eerder* het kader van de aanvulling structuurvisie één locatie *aangegeven, waar naast lopende woningbouwinitiatieven nieuwe initiatieven voor woningbouw gerealiseerd kunnen worden.* *Aan de westrand van het dorp zien we nog kansrijke locaties voor woningbouw voor Wagenberg (zie lijnmarkering kansrijk voor woningbouw).* *Op de kaart staan verschillende markers aangegeven. Deze markers geven aan waar we kansrijke locaties voor woningbouw zien. Deze locaties worden in de toekomst nader onderzocht en/of uitgewerkt. Dit zijn potentieel geschikte locaties om woningbouw te realiseren. In de Kerkstraat zijn er wellicht mogelijkheden om met sloop van bedrijfsopstallen een kwaliteitsslag richting wonen kan worden gemaakt. Het is afhankelijk van de invulling of een plan daadwerkelijk toegevoegde waarde heeft.*
 - Onder **Ambitie Samen bouwen aan de gezonde toekomst**, Wat gaan we doen? aanvullen:
 - In Wagenberg is bij de aanvulling structuurvisie een locatie toegevoegd. Verder kunnen initiatieven aan de westrand van het dorp een bijdrage leveren aan de woningbouwambities. Bij de verdere afweging van initiatieven zal, naast de meer ruimtelijke en stedenbouwkundige overwegingen, worden beoordeeld of een woningbehoefte wordt ingevuld, het initiatief onderscheidend is, en toegevoegde waarde heeft voor Wagenberg.
 - Voor Hooge Zwaluwe is aangegeven dat bij het opstellen van de Omgevingsvisie een aanpak zou worden bepaald naar (een) nieuwe woningbouwlocatie(s). *We zien mogelijkheden aan de randen van en centraal in het dorp.* Het gaat hierbij om locaties ten noordwesten ~~en~~, ten zuiden *en centraal in van* het dorp. Nadere uitwerking wordt opgepakt met vertegenwoordigers en inwoners van het dorp.

Ambtshalve wijzigingen

- **Op 25 maart 2021 heeft de gemeenteraad een motie over oprichting van grootschalige mestbewerkingsinstallaties opgenomen en aangegeven dit standpunt kracht naar voren te brengen en blijven brengen. In de Omgevingsvisie zal worden opgenomen dat geen medewerking zal worden verleend aan grootschalige mestbewerkingsinstallaties.**

Te verwerken:

- Onder **thema Milieu**, toekomst: Waar nodig nemen we maatregelen of stellen we regels om ervoor te zorgen dat aan deze voorwaarde voldaan wordt. *In onze gemeente verlenen we in ieder geval geen medewerking aan grootschalige mestbewerkingsinstallaties, vanwege de grote effecten op de omgeving.*

- **Bij de ambities ‘samen bouwen voor een gezonde toekomst’ wordt in een tabel aantallen aangegeven voor het invullen van de woningbouwambitie. In de tabel wordt op de website het woord bandbreedte gebruikt. Dit zal gewijzigd worden bij deze ambitie.**

Te verwerken:

- Onder **Ambitie samen bouwen aan de gezonde toekomst**, Wat gaan we doen? Tabel: Aantallen nieuwbouwwoningen (~~bandbreedte-ambitie~~) tot 2030

- **In de beschrijving van het toekomstperspectief voor Drimmelen wordt met name ingegaan op het dorp. Er zal aanvullend aandacht worden besteed aan de ontwikkeling van de jachthaven.**

Te verwerken:

- Onder **Gebied Drimmelen**, toekomstperspectief:
In Drimmelen zien we de meeste ontwikkelingen plaatsvinden in en rondom de haven van het dorp. *De jachthaven is een belangrijke waarde voor het dorp en de locatie van diverse ontwikkelingen. Uitbreidingen en nieuwe ontwikkelingen zorgen voor een sterkere verbinding tussen het dorp en de Biesbosch.* Er is een nieuwe parkeerplaats aangelegd langs de Biesboschweg.

- **In de beschrijving van het toekomstperspectief voor Lage Zwaluwe ontbreekt een verwijzing naar bedrijvigheid Louisapolder. Er zal in de vast te stellen visie worden aangegeven dat ernaar wordt gestreefd om het gebied ten westen van de Biesboschweg een economische impuls te geven.**

Te verwerken:

- Onder **Gebied Lage Zwaluwe**, toekomstperspectief:
In de haven van Lage Zwaluwe ligt de focus op toerisme en recreatie. De damwanden zijn opgeknapt en het Degaterrein ondergaat een metamorfose. Hier worden watersportgebonden bedrijfskavels uitgegeven en kan het water worden gebruikt door een publiek toegankelijk wandelpad. Er wordt naar gestreefd om ook het gebied ten noorden van de Biesboschweg grenzend aan de Amer een toeristisch recreatieve impuls te geven.

In Lage Zwaluwe centreert de bedrijvigheid zich rond de Louisapolder. Hier blijft ook in de toekomst ruimte om te ondernemen. Er wordt naar gestreefd om het gebied ten westen van de Biesboschweg een economische impuls te geven.

- **Bij het thema agrarische sector wordt melding gemaakt van aanwezigheid van 15 intensieve veehouderijen. Dit aantal klopt niet en zal in de vast te stellen visie worden gecorrigeerd.**

- **Thema Agrarische sector, waar staan we nu?**
Op dit moment kent de gemeente ~~15~~ 37 (in 2020) intensieve veehouderijen.

- **Bij het thema energie zal de tekst met betrekking tot participatie worden geactualiseerd. In de visie relatie tot energie zal gesproken worden over warmte in plaats van aardwarmte.**

- **Thema Energie, waar staan we nu?**
Er wordt momenteel een participatietraject doorlopen met de dorpen waarin de energieopgave in beeld wordt gebracht met daarbij verschillende scenario's om deze in te vullen. De werkgroepen per dorp gaan een actieplan aanbieden aan de gemeente. Die

actieplannen per dorp zijn de basis voor het nieuwe gemeentelijke energiebeleid. ~~Dat beleid zullen we in 2021 vorm gaan geven.~~

- **Ambitie Toekomstbestendige gemeente**, bron van nieuwe energie:
We zetten in op verschillende vormen van duurzame energie (o.a. wind, zon en aardwarmte, maar liever geen biomassa). De afspraken, die regionaal zijn gemaakt in de Regionale Energiestrategie (RES) zijn hierin leidend. De RES gaat uit van 8 windmolens, 1 zonnenveld in Terheijden en inzet van zonne-energie op de daken. De rest van de opgave wordt lokaal ingevuld op basis van draagvlak. Bij windenergie kiezen we voor een clustering van hoge windmolens langs de A16, om te voorkomen dat deze verspreid over de gemeente komen te staan. In de rest van de gemeente kiezen we voor andere energiebronnen, zoals zon of aardwarmte. Gezamenlijke initiatieven, zoals het Traais Energie Collectief en Opgewekt Drimmelen, zorgen bovendien voor verbinding tussen inwoners, bedrijven en maatschappelijke instanties. We streven naar energieneutrale dorpen.
- Wonen, toekomst, wonen en energietransitie:
Geleidelijk en (waarschijnlijk) per buurt en dorp gaan woningen over van aardgasverwarming naar andere, meer duurzame, vormen van verwarming. In plaats van aardgasverwarming krijgt een woning een systeem van verwarmen op basis van bijvoorbeeld elektriciteit, aardwarmte, biomassa of waterstof. Voorafgaand aan het veranderen van aardgasverwarming naar andere manieren van het verwarmen van woningen, gaan we onderzoeken hoe woningen het beste op een andere, duurzame, manier verwarmd kunnen worden.
- Onder gebied Kassengebied Plukmade, Toekomstperspectief: Plukmade kan een rol spelen bij de opgave om energieneutraal te worden met de toepassing van geothermie. Geothermie, ofwel aardwarmte, is een duurzame energiebron. Er wordt gebruik gemaakt van warmte die van nature aanwezig is in de diepe ondergrond van de aarde. Door het aanwezige (warme) water uit de aardlaag op te pompen, wordt de warmte naar het aardoppervlak getransporteerd. Dit warme water wordt gebruikt voor bijvoorbeeld het verwarmen van gebouwen, kassen of industriële processen (Amerwarmtenet). De diepere ondergrond van het tuinbouwgebied Plukmade lijkt geschikt te zijn voor het gebruik van aardwarmte.
- Onder thema Energie, Hoe zien we de toekomst van energie: Langzaam en (waarschijnlijk) per dorp of buurt gaan huizen over van aardgasverwarming naar andere, meer duurzame, vormen van verwarming. In plaats van aardgasverwarming krijgt een woning een verwarmingssysteem op basis van bijvoorbeeld elektriciteit, aardwarmte, biomassa of waterstof.
- **Veiligheid wordt breder meegenomen in de Omgevingsvisie, waarbij er ook aandacht is voor bijvoorbeeld externe veiligheid. In de Omgevingsvisie moet ook het belang van een goede bodemkwaliteit, ondermeer voor de agrarische sector, worden toegevoegd.**
 - **Thema milieu:**

Wat is milieu? Onder milieu vallen de kenmerken van onze omgeving, die belangrijk zijn om ergens gezond te kunnen leven. Het gaat om de kwaliteit van de lucht, de bodem en het water. Ook hoeveel geluid en geur ergens gemerkt wordt en de (externe) veiligheid in een gebied horen bij milieu. *Een gezonde bodem is belangrijk voor een gezonde leefomgeving, maar bijvoorbeeld ook voor de agrarische sector nu en in de toekomst en in relatie tot klimaatopgaven.* In tegenstelling tot het thema gezondheid, gaat er hier om wat we buiten ervaren. Gezondheid gaat daarentegen om de keuzes en mogelijkheden van bewoners zelf (genoeg bewegen, gezond eten etc.) en de inrichting van de ruimte (voldoende parken, groen en speelplekken).

Waar staan we nu?

Op dit moment ervaren onze bewoners relatief veel overlast van geluid en luchtverontreiniging van de A16 en A59. Ook activiteiten op de bedrijventerreinen en de nabijheid van de Amercentrale in onze buurgemeente Geertruidenberg kunnen leiden tot overlast in de vorm van bijvoorbeeld geluid-, licht- of geurhinder. *Ook zijn er diverse risicovolle bedrijven en inrichtingen in en rond de gemeente waar we in het kader van externe veiligheid rekening mee houden.* De huidige situatie op het gebied van milieu is terug te vinden in de leefomgevingsfoto.

Wat komt er op ons af?

Vanwege de uitstoot van stikstof, zijn veel ontwikkelingen in Nederland stil komen te liggen. Het gaat om het effect van stikstof op Natura 2000-gebieden (natuurgebieden die op basis van richtlijnen van de Europese Unie beschermd worden). De Biesbosch, dat in het noorden van onze gemeente ligt, is zo'n gebied. We moeten rekening houden met het effect van ontwikkeling op dit natuurgebied. Hiernaast zijn er ook andere ontwikkelingen van invloed op ons milieu, zoals de verbreding van de snelweg, geur en geluidsoverlast van verschillende bronnen en zaken als PFAS.

Bij ontwikkelingen rondom energietransitie en klimaatverandering is houden we rekening met bestaande risicovolle inrichting in het kader van externe veiligheid. Bijvoorbeeld bij de plaatsing van windmolens en zonnepanelen zorgen we voor voldoende afstand tot deze bestaande inrichtingen en infrastructuur.

- **Het manifest 'Iedereen doet mee' zal in de vast te stellen visie worden opgenomen als bijlage bij het thema "Samenleving".**

Te verwerken:

- Onder **Thema Samenleving**, bijlagen: https://vng.nl/sites/default/files/2020-09/vng_iedereen_doet_mee_manifest_2.pdf
- **Er is buiten de terinzagetermijn (op 26 maart 2021) een reactie ontvangen in verband met initiatief om te komen tot een ecowijk in de gemeente Drimmelen. Op 25 juni 2020 heeft de gemeenteraad een motie aangenomen met betrekking tot onderzoeken mogelijkheden en locaties voor het realiseren van een natuurinclusieve eco woonwijk in de gemeente Drimmelen. In de vast te stellen visie zal worden opgenomen dat de gemeente Drimmelen ruimte wil bieden voor duurzame, natuurinclusieve, wooninitiatieven en hierin initiatieven vanuit onze inwoners wil ondersteunen.**
 - Onder **Ambitie Bouwen aan de gezonde toekomst**, een plek voor iedereen, toevoegen na de 4^e alinea: Gemeente Drimmelen biedt daarnaast ruimte voor duurzame, natuurinclusieve wooninitiatieven. De gemeente faciliteert en ondersteunt dergelijke initiatieven vanuit onze inwoners.
- **Er zal een markering kansrijk voor woningbouw worden toegevoegd in Gebied Plukmade, in nabijheid van huidige woonwagenlocatie. Bij Gebied Terheijden wordt een verduidelijking aangebracht bij de markeringen kansrijk voor woningbouw zodat deze beter aansluiten bij de tekst in de visie en de mogelijkheden die voor Terheijden worden gezien (gebied tussen A59, Molenstraat en N285).**

Uit raad 16-09

- **Uitbreidingsmogelijkheden Thijssenweg en Brieltjenspolder goed meenemen in de uiteindelijke visie**

Te verwerken:

- Dit is al benoemd. Hiervoor wordt niets gewijzigd in de visie.
- **Ruimtebeslag door verschillende ontwikkelingen en ambities > verdere keuzes in OP**
 - Dit is al op meerdere plekken in de visie goed verankerd. Hiervoor wordt niets gewijzigd in de visie.
- **Aandacht voor participatie bij onderzoek en uitwerking kansrijke woningbouwlocaties**

Te verwerken:

 - Onder **Ambitie Samen bouwen aan de gezonde toekomst, Wat gaan we doen?** voegen we een extra punt toe: *We hebben aandacht voor participatie bij onderzoek en uitwerking van kansrijke woningbouwlocaties, In het kader van de Omgevingswet speelt de omgevingsdialoog, bijvoorbeeld aan de hand van de toolkit in gesprek met de omgeving,*

hierbij een belangrijke rol.

- **In elke kern bouwen (woningbouw). Prioriteit aan uitwerking woningbouw HZ + participatie**

Te verwerken:

- Onder **Thema Wonen**, Wonen en bouwen: *We hebben de ambitie om in elke kern te bouwen. Op de kaart staan verschillende markers aangegeven: de plekken waar wij mogelijkheden zien voor uitbreiding. Deze locaties worden in de toekomst nader onderzocht en uitgewerkt, waarbij participatie van de inwoners van het dorp centraal staan. De kleur van de markers geeft aan om wat voor locatie het gaat:*

- *groene marker: kansrijke locatie voor woningbouw, mits dit programmatisch goed vertaald kan worden. De daadwerkelijke realisatie is afhankelijk van behoefte, invulling en toegevoegde waarde*

- *rode marker: uitbreidingslocatie voor woningbouw*

We geven prioriteit aan de uitwerking van woningbouw in Hooge Zwaluwe. Lees meer over de uitbreidingslocaties op de gebiedspagina's. ~~van Hooge Zwaluwe, Terheijden, Drimmelen, Wagenberg en Made~~

- **Woningbouwontwikkelingen in de kernen; terug in Programma wonen en mogelijkheden op overzichtskaart**

- Dit is al genoemd bij ambitie Samen bouwen aan de toekomst. Hiervoor wordt niets gewijzigd in de visie.

- **Vanuit WMO inclusiviteit en belang om betrokken te worden bij plannen fysiek leefomgeving benadrukt.**

- Dit is al benoemd. Hiervoor wordt niets gewijzigd in de visie.

Overig

Uit het recent opgeleverde woningbehoefteonderzoek kan voor Hooge Zwaluwe een grotere behoefte worden herleid dan in de aanloop van de Omgevingsvisie is aangenomen. Bij de **Ambitie Samen bouwen aan de gezonde toekomst** was voor de dorpen al ingezet op een hogere ambitie, behalve, zoals blijkt het uit woningbehoefteonderzoek, in Hooge Zwaluwe. De verdeling van de 1500 worden als richting aangepast, waarbij in Hooge Zwaluwe in plaats van 40 de behoefte van vanuit het woningbehoefteonderzoek wordt aangehouden (75). De overige woningen blijven beschikbaar voor de gemeente voor invulling van kansrijke locaties en daarmee voor de invulling van de woningbouwambities